

Informační bulletin

Společnosti

pro

hospodářské a sociální

dějiny

č. 1/08

ISSN 1213-3892

Z DOMÁCÍHO DĚNÍ

Další posun v bádání *gender studies*.

Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do 20. století v zajetí historiografie.

Kateřina Čadková – Milena Lenderová – Jana Stráníková (eds.), Pardubice 2006, 602 str.
ISBN 807194-920-5.

(Zpožděná recenze)*

Jde o sborník příspěvků ze IV. Pardubického bienále, konaného 27.-28.dubna 2006. Hlavním pořadatelem byla Filozofická fakulta Univerzity Pardubice ve spolupráci s Východočeským muzeem v Pardubicích. Spolupořadatelé se staly i instituce zahraniční: Historický ústav Slovenské akademie věd, Historický ústav Polské akademie věd a Historický ústav Maďarské akademie věd. To se promítlo i v aktivní účasti zahraničních badatelů v této tématice.

Rozsah sborníku je úctyhodný: celkem představuje tiskových 602 stran, což již samo je dokladem obrovského zájmu o toto důležité setkání s mezinárodním přesahem těch historiků, kteří se problematikou *gender studies* zabývají. Ve sborníku bylo prezentováno celkem 46 referátů, z nich 38 v češtině (z toho autorkou jednoho byla historička z Jeny), čtyři referáty byly publikovány ve slovenštině a čtyři v angličtině (z nich šlo o dva příspěvky polské a dva maďarské historiografie).

---

*) Autorka odevzdala tento příspěvek již v létě r. 2007. Redakce však – vlastní vinou – její příspěvek zařazuje až do tohoto čísla IB SHSD. Autorce i čtenářské obci se za toto zpoždění omlouváme.

Důležité je, že uvedený sborník představuje i široké spektrum historických pracovišť a ne jen jednotlivá centra, ze kterých pocházejí badatelé zajímající se o oblast *gender studies*. Ukazuje se, že jde o tematiku zasahující širší historickou obec. Nejvíce příspěvků českých historiků představili zástupci univerzitních pracovišť. Je pochopitelné, že největší množství z nich připadalo na Filozofickou fakultu pardubické univerzity. Na druhém místě byla (dle očekávání) s devíti studiemi zastoupena UK. Důležité ale je, že i další mimopražské univerzity zde měly své reprezentanty (České Budějovice, Hradec Králové, Olomouc, Opava a Ústí nad Labem), což je jistě potěšitelné. Kromě univerzit to byla i další historická pracoviště (Centrum mediévistických studií Praha, Etnografický ústav MZM Brno, Historický ústav AV ČR, Národní muzeum, Slezský ústav, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu a Vysoká škola umeleckopřímýslavská). V tom je možné vidět výrazný zájmový posun.

I když se stále ukazuje, že tato problematika je rozhodující většinou doménou žen, přeci jen i tento sborník ukázal zastoupení zájemců z řad mužů. Ti se podíleli celkem devíti příspěvky, z toho v osmi případech cele a v jednom případě spoluautorstvím. I v této skutečnosti vidím určitý pozitivní posun k chápání obecného významu tohoto historického výzkumu.

Členění každého sborníku je věcí značně obtížnou a je možné mít k němu připomínky. V tomto případě byly příspěvky redakčně rozděleny celkem zdařile do tří rozsahem recipročních velkých celků. První z nich byl nazván „*Gender – koncepty a historiografie*“. Přímou navazuje na rozsáhlejší a mimořádně přínosnou úvodní studii Mileny Lenderové, která ji velmi skromně nazvala Několik slov úvodem. Spolu s dvěma studiemi na počátku tohoto prvního bloku ukazuje hlavní směr světového bádání od tzv. ženské otázky k pojetí *gender* v širším slova smyslu. Tuto část lze zejména doporučit k využití všech vysokoškolských pracovištích, kde jsou *gender studies* zařazeny do povinných disciplin studia příslušných oborů nebo jsou součástí bloků výběrových kurzů pro studenty. Jde o velmi důležitý posun v chápání dějin žen v celkovém kontextu studia postavení obou pohlaví. I ostatní příspěvky tohoto bloku jsou zaměřeny na různé problémy studia ženské problematiky z širší perspektivy. Do druhého bloku bylo zařazeno 17 studií pod označením „*Žena – status – profese*“. Je velmi zajímavé, jak širokou škálu problémů tento celek zahrnuje. Zároveň je dokladem rozrůstajícího se poznání role ženy v různých společenských oblastech. Pojítkem poslední části je zaměření na různé typy zdrojů, ze kterých lze při výzkumu v oblasti *gender studies* čerpat. Jde o blok s charakteristickým názvem „*Prameny a jejich řeč*“.

Přes svou rozsáhlost a tématickou šíři lze však konstatovat, že vlastní název sborníku slibuje přeci jen více, než může poskytnout. Je však důležitým posunem na cestě k systematickému zpracování této problematiky a lze jej vřele doporučit všem z řad odborné i širší veřejnosti.

Recenzovaná publikace není běžně na knižním trhu a k případnému nahlédnutí přístupná. Vyšla v celkovém nákladu 300 výtisků. Také není možné podat bližší charakteristiku všech čtyřiceti sedmi příspěvků, přičemž obsah všech je bez výjimky na patřičné úrovni a rozhodně stojí za prostudování.

Proto považuji za nutné pro možnost základní informovanosti uvést na závěr jejich kompletní seznam:

GENDER – KONCEPTY A HISTORIOGRAFIE

Daniela TINKOVÁ: „Žena“ – prázdná kategorie? *Od (wo)men's history k gender history v západoevropské historiografii posledních desetiletí 20. století*

Jana RATAJOVÁ: *Gender history jako alternativní koncept dějin*

Anna ŽARNOVSKA: *Writing Women's History in Poland*

Árpád TÓTH: *Women's Roles in the Public Sphere and in the Family in Early- and Mid- 19th Century Hungary*

Jiřina VAN LEEUWEN-TURNOVCOVÁ: *Polarita LEVÉ a PRAVÉ jako ŽENSKÉ a MUŽSKÉ části sociálního prostoru (aspekty semiotizace genderu v jazyce)*

Martin NODL: *Středověké dilema ženské svatosti*

Pavčina RYCHTEROVÁ: *Ženská zbožnost ve středověku. Některé aspekty jejího výzkumu*

Alice VELKOVÁ: *Venkovské ženy v letech 1650-1850. Perspektivy výzkumu s využitím historické demografie, mikrohistorie, historické antropologie a dějin každodennosti*

Gabriela DUDEKOVÁ: *Radikálky alebo konzervatívky? Nové výskumy v oblasti dejín ženského hnutia na Slovensku*

Ludmila SOCHOROVÁ: *Žena v české společnosti a kultuře 18. století. Bibliografický přehled 1990-2005*

Zbyněk VYDRA: *Žena v předrevolučním Rusku očima anglosaské historiografie*

Eva KALIVODOVÁ: *Potíže s rodem v literární historii: Elisabeth Barrett Browning*

Jana MACHAČOVÁ: *Žena v 19. století jako „přívěsek“?*

Jiří MATĚJČEK: *Nedorozumění historiografů/ek? Fasety patriarchalismu a emancipace žen*

ŽENA – STATUS – PROFESE

Božena KOPIČKOVÁ: *Ideální modely života ovdovělých královen, kněžien a šlechticůien v českém středověku ve světle reality*

Marie RYANTOVÁ: *Ženy v rekatolizačním procesu (několik úvah)*

Irena KORBELÁŘOVÁ: *Ženy ve slezské měšťanské společnosti barokního období (několik poznámek na okraj probíhajícího výzkumu)*

Miroslava MELKESOVÁ: „... skrze něž Pán Bůh svět, církev i nebe množí...“ *Raněnovověké venkovské šestinedělký, porodní báby a kmotry*

Daniela KODAJOVÁ: *Vzdelanie dievčat – možnosti a limity uplatnenia*

Marie MACKOVÁ: *Žena 19. století ve zdech kláštera*

Magdalena MICIŃSKA: *Flying University. The Women's Struggle for the Higher Education in Russian Poland (Late 19th Century)*

Libuše HECZKOVÁ: *První léta časopisu Ženské listy. Co chtěla kritička Eliška Krásnohorská?*

Karol HOLLÝ: *Česko-slovenské vzťahy a „ženská otázka“ na prelome 19. a 20. storočia*

Pavla VOŠAHLÍKOVÁ: *Kvalifikace, profesionalizace a tzv. ženská povolání v českých zemích*

Andrea POKLUDOVÁ: *Emancipovaná a přesto nešťastná. Sebereflexe začínající učitelky z počátku 20. století*

Jana BUREŠOVÁ: *Okolnosti a souvislosti postupu žen k podobě společensky samostatné aktivní lidské bytosti*

Dana MUSILOVÁ: *Politická: poslání nebo profese*

Martina PACHMANOVÁ, *Mezi mizogynií a avantgardou: Žena jako umělkyně Hanse Hildebrandta*

Aleš PRÁZNÝ: *K Nietzschevě pojetí ženy*

Hana HAVLŮJOVÁ: *Ženská otázka v díle Ludmily Matiegkové*

Hana DVORÁKOVÁ: *Ženy obávané i respektované - bohyně na Moravských Kopanických*

PRAMENY A JEJICH ŘEČ

Jan STEJSKAL: *Žena tématem vizitačního kázání v mužském klášteře v první polovině 15. století*

Kateřina ČADKOVÁ: *Žena v rukou kazatelových*

Michaela HRUBÁ: *Čest a nevinná pohlaví ženského aneb dobré důvody pro uzavření sňatku v Čechách 16. století*

Tünde LENGYELOVÁ: *Žena očami světských a církevních autorů v Uhorsku v období raného novověku*

Martina HALÍŘOVÁ: *Knihy normálií Zemské porodnice z nalezince jako pramen k péči o svobodnou matku a gender konstruktům*

Zuzana ČEVELOVÁ: *Normativní církevní prameny jako ze zdrojů genderových konstruktů 19. století*

Kateřina PALATOVÁ – Vendula KRAUSOVÁ – Tereza HAVELKOVÁ: *Žena pohledem právních norem habsburské říše druhé poloviny 19. století*

Hana ŠMAHELOVÁ: *Rétorické aspekty v biografii Boženy Němcové*

Milena LENDEROVÁ – Zdeněk BEZECNÝ: *Šlechtická korespondence jako pramen v gender history*

Jana STRANÍKOVÁ: *Korespondence Františky Brychtové jako pramen k sociálnímu postavení ženy v první polovině 19. století*

Milena SECKÁ: *Korespondence Josefy Křížkové-Náprstkové*

Marie BAHENSKÁ: *Obraz dívčího penzionátu v korespondenci Marie Riegrové-Palacké a její dcery Libuše*

Irena ŠTĚPÁNOVÁ: *Dva měsíce v dopisech feministky. Z korespondence Terézy Novákové*

Gábor GYÁNI: *The Birth of the Female Identity. A Diary from the Mid- 19th Century*

Pavlna FORMÁNKOVÁ: *„Promyslela jsem a prožila do základu problém násilné smrti...“ Životní příběh MUDr. Vlasty Kálalové-Di Lottiové (1896-1971) – prameny pro další bádání*

Jana Englová

* * *

Dne 17. ledna t. r. uspořádala Společnost pro hospodářské a sociální dějiny na Filozofické fakultě UK v Praze jedno ze svých pravidelných vědeckých zasedání. Hlavními body jeho odborného programu byly dvě přednášky našich mladších kolegů – Martina Jemelky z VŠB-TU v Ostravě a Ladislava Tajovského z VŠE v Praze.

Pro poměrně velký ohlas, se kterým se referáty obou přednášejících setkali, uvádíme na následujících stránkách nejdůležitější myšlenky a výsledky prvního z nich.

Hlavní teze a závěry druhého příspěvku pak uveřejníme v dalším čísle Informačního bulletinu.

DĚLNICKÉ KOLONIE OSTRAVSKA: TRADICE, STAV A PERSPEKTIVY STUDIA

PhDr. Martin Jemelka, Ph.D.

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava

Počátky etnografického výzkumu Ostravska, realizovaného ve východní části Ostravsko-karvinského revíru v letech 1953–1954 (krátce po zahájení výzkumu Kladenska a Rosicko-Oslavanska), se inspirovaly výsledky ze obou regionů a metodologicky se opíraly o závěry O. Skalníkové.¹ Zamýšlený mnohaletý výzkum byl zahájen v jedné z nejstarších hornických obcí východní části revíru – v Doubravě. V následujících desetiletích se až na výjimky zaměřil na západní část revíru. Výzkum života hornictva, zahájený v agrárnější části revíru, byl poznamenán zkušenostmi z jiných agrárně-industriálních regionů a vložil do kolébky rodícího se studia problematiky dědictví folklórizující etnografie, neaplikovatelné na městské dělnické osady, žijící specifickým způsobem života, v němž slovesnost a tradice nehrály dominantní roli.

Etnografický výzkum Ostravska vyvrcholil vytvořením nepublikované monografie *Ostravsko*, na níž se vedle O. Skalníkové a dalších autorů podílela i J. Noušová (bydlení horníků na Ostravsku).² Řada kapitol nebo pasáží monografie byla naštěstí později jednotlivě publikována. Etnografický výzkum oblasti inicioval širší studium života a kultury dělnických kolonií, jehož prvními plody byly práce J. Bílka o architektonickém charakteru hornických osad, v nichž autor shrnul problematiku stavebně architektonického vývoje hornických obydlí včetně urbanistického hodnocení sídlišť.³ Současně byl iniciován program *Vliv industrializace na vývoj demografických, sociálních a sídelních poměrů v ostravské průmyslové oblasti*, na němž se ve

¹ SKALNÍKOVÁ, O.: Etnografické výzkumy průmyslových oblastí. In: Stav a perspektivy výzkumu průmyslových oblastí. Konference o stavu a úkolech výzkumu průmyslových oblastí Třinec 8.–9. června 1976, Opava 1977, s. 133–141; Problém Ostravska jako etnografické oblasti (Příspěvek ke studiu vytváření novodobé etnografické oblasti). *Český lid* 60/1973, s. 358–364; Vymezení oblastí. In: Skalníková, O. a kol.: Ostravsko. Nepublikovaný strojopis, Praha 1968. (Etnologický ústav AV ČR Praha, SVI – dokumentační sbírky a fondy, fond Rukopisy, inv. č. 525), s. 14.

² SKALNÍKOVÁ, O. a kol.: *Ostravsko*. Nepublikovaný strojopis, Praha 1968. (Etnologický ústav AV ČR Praha, SVI – dokumentační sbírky a fondy, fond Rukopisy, inv. č. 525).

³ BÍLEK, J.: Architektonický charakter starých hornických sídel v OKR. Studie k vývoji ostravské průmyslové oblasti. In: SPPFO C-4, Praha 1969, s. 35–81.

dle Slezského ústavu ČSAV a Ústavu etnografie a folkloristiky ČSAV podíleli také geografové a historikové Pedagogické fakulty v Ostravě.

Krátce před Bílkovou prací publikovala první výsledky studia bydlení dělnictva Vítkovických železáren na vesnici a v městských koloniích J. Noušová,⁴ věnující se této problematice téměř dvacet let. J. Noušová poprvé upozornila na zásadní změny ve formách bydlení, k nimž došlo kolem první světové války. Sedmdesátá léta přinesla několik normotvorných příspěvků M. Myšky (práce publikované pod jmény P. Bílkové a J. Noušové), který svou pozornost upřel k vytvoření monografie jednoho z největších hornických sídlišť v Ostravě – kolonie Hlubina. Publikoval detailní rekonstrukci stavebního vývoje osady (1977),⁵ charakteristiku jejího populačního vývoje (1978)⁶ a inspiroující metodologickou studii *Hornická osada* (1975).⁷

Myškova stať o populačním vývoji Hlubinské kolonie zapadala do vlny zájmu o populační vývoj Ostravské průmyslové oblasti. První příspěvek s komparací stabilizované populace městské zóny Moravské Ostravy a progresivní Hlubinské kolonie v roce 1890 vzešel z pera M. Myšky.⁸ Práce L. Dokoupila a jeho diplomantů ze 70. a 80. let doplnily populační charakteristiku hornických sídlišť informacemi z hutních a soukromých kolonií. Během 80. let se s problematikou demografické analýzy obyvatel kolonií vytrátily z odborného tisku i stati o dělnickém bydlení a strukturám populace kolonií se věnovaly už jen diplomové práce.

Poslední desetiletí minulého století přineslo v podobě diplomové práce M. Šebestíkové o hornické kolonii Oderka první pokus o monografii konkrétní dělnické lokality.⁹ K nejmladším příspěvkům patří stati R. Prokopa a K. Jiříka. R. Prokop se v knize *Uhelné hornictví v Ostravsko-karvinském revíru* (2003) věnuje vzniku a vývoji kolonií, stavební typologii osídlení i bytovým poměrům v revíru.¹⁰ Ostravský historik K. Jiřík se poprvé pokusil sledovat péči Vítkovických železáren o bydlení jejich zaměstnanců a zaměřil se na hutní dělnické, mistrovské a úřednické kolonie a kasárny, stojící dosud (jako např. kolonie chemických podniků) mimo zájem regionálních historiků.¹¹ Jiříkova studie se stručnými topografickými a stavebně historickými údaji ke koloniím patří k nejzajímavějším příspěvkům posledních let.

---

⁴ NOUŠOVÁ, J.: Bydlení v Ostravsko-karvinském revíru. *Časopis Slezského muzea* B 14/1965, s.64–70

⁵ NOUŠOVÁ, J. (MYŠKA, M.): Stavební vývoj hornické kolonie dolu Hlubina v Ostravě v letech 1868–1975. In: Ostrava 9. Ostrava 1977, s. 218–235.

⁶ NOUŠOVÁ, J. (MYŠKA, M.): Populace a společnost hornické osady dolu Hlubina v Ostravě (1890-1970). *Časopis Moravského muzea* B 63/1978, s. 267–284.

⁷ NOUŠOVÁ, J. (MYŠKA, M.): Hornická osada. Úvaha o potřebách a možnostech výzkumu hornických osad v souvislosti s dokumentací historického vývoje hornické osady Dolu Hlubina v Ostravě. *Muzejní a vlastivědná práce* 13/1975, s. 185–194.

⁸ BÍLKOVÁ, P. (MYŠKA, M.): Město a předměstí. Srovnávací studie struktur obyvatelstva dvou ostravských čtvrtí po ukončení procesu průmyslové revoluce. *Český lid* 60/1973, s. 214–228.

⁹ ŠEBESTÍKOVÁ, M.: *Hornická kolonie dolu Odra a její obyvatelstvo v letech 1908–1928*. Rkp. diplomové práce, FF OU, Ostrava 1995.

¹⁰ PROKOP, R.: Péče o bydlení hornických pracovníků. In: ČERNÝ, I. a kol.: *Uhelné hornictví v Ostravsko-karvinském revíru*. Ostrava 2003, s. 445–460.

¹¹ JIŘÍK, K.: Hutní úřednické a dělnické kolonie a kasárny v Ostravě. In: Ostrava. Sborník k dějinám Ostravy a Ostravska 20. Ostrava 2002, s. 304–344.

Vlastní výzkum zahájený v roce 2003 jsem nemohl opírat jen o znalost domácí literatury a ignorovat zásadní studie zahraniční, zvláště německé. Porúrské kolonie se těšily v 70. letech velké pozornosti – zmíním alespoň H. Ermelingu, autora studie *Od hornické kolonie k výškovému domu*.¹² Na konci 70. let publikoval své první příspěvky o bytových poměrech porúrského hornictva F. J. Brüggemeier, žák L. Niethammera, který byl mj. redaktorem obsáhlého sborníku *Bydlení v proměnách*,¹³ v němž se nachází řada studií o koloniích. Brüggemeierovou sumou je monografie o hornících a hornictví v letech 1889–1919.¹⁴

Zásadní význam pro můj výzkum měly studie manželů R. a J. Günterových. R. Günter podstatnou část své kariéry věnuje hornickým koloniím,¹⁵ na jejichž výzkumu se od roku 1974 podílí s manželkou a socioložkou Janne.¹⁶ Většina studií manželů Günterových je věnována nejstarší dělnické kolonii Porúří, původně hutnické mistrovské kolonii Eisenheim ve vsi Osterfeld na předměstí Oberhausenu. Günterovi, bydlící od roku 1974 v kolonii Eisenheim, přispěli ke studiu a popularizaci legendární německé kolonie výraznou měrou. Eisenheim se již v 70. letech stal synonymem pro německé dělnické kolonie a typickým příkladem bydlení porúrských hutníků a horníků. J. Günter nepublikovala jen s partnerem, ale brzy obohacovala výzkum kolonie Eisenheim aplikací metod sociologie a historické sociální vědy a přispěla tak k překonání stereotypních postupů umělecké a stavební historie.¹⁷

Adekvátním odrazem rozmanité škály problémů, jimiž je třeba se zabývat při dokumentaci dělnických kolonií, je široké spektrum nabízejícího se pramenného materiálu. Stěžejním zdrojem mého výzkumu jsou sčítací operáty vzniklé při sčítání lidu v letech 1890, 1910 a 1930. Při využití sčítacích operátů je nutno počítat se skutečností, že údaje mohly být vyplněny nepřesně a řada rubrik nebyla důsledně respektována. V některých se lze naopak dopátrat nečekaných údajů ze soukromí přítomných. Přes všechny komplikace zůstávají sčítací operáty základním, uceleně dochovaným souborem informací. Pro zápis a vyhodnocení sčítacích operátů jsem použil při důsledném zachování obsahu a formy programy Microsoft Access 2000 a Microsoft Excel 2000. Na rozdíl od starších studií jsem nepoužil jen reprezentativní sondy, ale důsledně jsem excerpoval všechna dochovaná data.

Pro typologii a rekonstrukci stavebního vývoje dělnických osad mají prvořadou úlohu stavební spisy. V ideálním případě obsahují stavební a polohové plány, protokoly povolovacího a

¹² ERMELING, H.: Von der Bergarbeiterkolonie zum Hochhaus. *Zeitschrift des Vereins für Orts- und Heimatkunde Gelsenkirchen-Buer* 8/1976, s. 49–87.

¹³ NIETHAMMER, L.: *Wohnen im Wandel. Beiträge zur Geschichte des Alltags in der bürgerlichen Gesellschaft*. Wuppertal 1979.

¹⁴ BRÜGGEMEIER, F. J.: *Leben vor Ort. Ruhrbergleute und Ruhrbergbau 1889–1919*. München 1983.

¹⁵ GÜNTER, R.: Vom Wohnen der Arbeiter. Beispiel Eisenheim. In: Andritzky, M. – Becker, P. – Jelle, G. (Hrsg.): *Labyrinth Stadt. Planung und Chaos im Städtebau. Ein Handbuch für Bewohner*. Köln am Main 1975, s. 92–97.

¹⁶ GÜNTER, J. - GÜNTER, R.: *Das unbekannte Oberhausen*. Wuppertal 1983; *Sprechende Straßen in Eisenheim. Konzept und Texte sämtlicher Tafeln in der ältesten Siedlung (1844/1901) im Ruhrgebiet*. Essen 1999.

¹⁷ GÜNTER, J.: *Leben in Eisenheim. Arbeit, Kommunikation und Sozialisation in einer Arbeiter-siedlung*. Weinheim – Basel 1980; *Mündliche Geschichtsschreibung. Alte Menschen im Ruhrgebiet erzählen erlebte Geschichte*. Mühlheim an der Ruhr 1982.

kolaudačního řízení, schvalovací a kolaudační výměry, dokumentaci pozdějších zásahů a adaptací včetně asanačních příkazů a protokolů. Někdy jsou doplněny rozpočty stavebních firem nebo jinými cennými informacemi, jejichž původcem je stavebník, stavebně policejní orgány, stavební firmy nebo nájemníci (žádosti, stížnosti, apod.). Určením a způsobem vzniku jsou stavební spisy pramenem značně spolehlivým s vysokou vypovídací hodnotou.¹⁸

Informačně bohatým, ale tendenčním pramenem je dobový tisk, přinášející mnoho dat, stěží zachytitelných jinými druhy pramenů. Pro rekonstrukci života v hornických a hutnických koloniích jsem excerpoval několik dělnických týdeníků a nikoliv náhodně vybral sociálně-demokratický list *Duch času*, který věnoval pozornost místnímu dění a stal se zdrojem informací o lokálním životě: Pravidelně se v něm objevovaly zprávy z dolů a kolonií, v nichž byla pranýřována správa závodů, kolonií, a zvláště kasáren. Čtenáři se dovídali o nešvarech v závodních školách i o kriminálních případech v koloniích. Autory článků byli často sami dělníci nebo sociálně angažovaní městští lékaři, přičemž pasáže věnované bytovým poměrům měly formu stížností, nebo popisu ideálního stavu.¹⁹

Ve svých výzkumech jsem použil i ikonografické prameny, sloužící nejen jako ilustrační materiál, ale i jako objekt vědecké analýzy.²⁰ Přestože lze získat dobové fotografie vnitřního vybavení dělnických domů jen s obtížemi, představují právě ony nezastupitelný pramen pro studium interiéru a úrovně bydlení v hornických sídlištích. Samostatným, dosud nedoceneným a širší veřejnosti problematicky zprostředkovatelným pramenem jsou filmové nebo televizní dokumentární záběry, uložené v Národním filmovém archivu v Praze a v archivu České televize Ostrava. Ostravský televizní archiv nabízí řadu záběrů ze 60. a 70. let, na nichž jsou zachyceny demolicе důlních závodů a kolonií. Jsou v něm uloženy krátkometrážní dokumenty o životě hornických penzistů a další filmy, poskytující detailnější představu o životě v hornických a hutnických koloniích Ostravska na sklonku jejich existence.

Fondy Archivu města Ostravy skrývají pestrou škálu pramenů pro potřeby mého výzkumu: Pohled do lavic šalomounských žáků i pedagogických prostředků jejich učitelů zprostředkoval Týdenní výkaz šalomounské mateřské školy a Školní kronika školy obecné v Moravské Ostravě v V. okrese. Politický život je sledovatelný optikou volebních výsledků a jejich komparací s výsledky pro Velkou Ostravu. Údaje o spolkovém životě obyvatel kolonií byly čerpány z fondu Policejní ředitelství Moravská Ostrava v Zemském archivu v Opavě.

Ve výčtu použitých pramenů nemohu nezmínit vzpomínky pamětníků, které historikovi nabízejí možnost spoluvytvářet ex post prameny k událostem, k nimž archivní prameny poskytují torzovitou nebo žádnou dokumentaci. Ačkoliv mají ústní prameny zjevné limity biologické, psychosociální i ryze praktické, kritickou analýzou a kombinací s jinými druhy pramenů lze částečně eliminovat deformaci skutečnosti a prameny lze využít pro poznání všech stránek lidského života. V žádném případě nebyly vzpomínky použity jen jako ilustrační materiál, naopak často suplují text, který by vycházel z archivních pramenů. Tomuto způsobu užití „oral history“ jsem přizpůsobil i proces zachycování vzpomínek, kdy jsem pamětníky nejprve nechal samotné

¹⁸ NOUŠOVÁ, J. (MYŠKA, M.): *Hornická osada*, s. 192.

¹⁹ ŠEFRNOVÁ, O.: *Bytová otázka v dělnickém tisku v 90tých letech minulého století*. Rkp. diplomové práce, Pedagogická fakulta v Ostravě, Ostrava 1966, s. 1–2.

²⁰ KOSÍKOVÁ, J.: Dobová fotografie jako pramen studia interiéru dělnického obydlí. *Český lid* 75/1988, č. 2, s. 105–110.

vyprávět a vytvářet vlastní klasifikaci sledovaných jevů a teprve poté jim předkládal dotazník s formulovanými otázkami. Nesnažil jsem se jen vyhnout zkreslování výpovědí, ale usiloval jsem o zachycení individuálního chápání relativního pojmu „důležitost“ v životě vzpomínajících obyvatel kolonií.

Přínosným pramenem jsou psané paměti, v mém případě paměti Ing. Emanuela Balcara (1850–1922).²¹ Předčasně penzionovaný důlní inženýr, budovatel školství, divadelní ochotník a příležitostný žurnalista, působil na několika dolech revíru a dlouho byl hlavním inženýrem na dole Šalomoun, kde se mu podařilo nejen zvýšit těžbu, ale i prosadit v revíru nevidaná sociální opatření. Život Moravské Ostravy a okolí poznal stejně dokonale jako hlavní aktéry průmyslové boomu 70. až 90. let 19. století nebo anonymní obyvatelé dělnických kolonií. Balcarovy údaje umožňují přesnější dataci událostí a jevů, o jejichž existenci jsem sice věděl, ale z dostupných archivních materiálů nebyly přesněji datovatelné.

Role významného historického, etnografického i sociologického pramene může sehrát beletrie, u níž záleží na metodologickém přístupu, protože každý historický pramen včetně románu, novely nebo povídky je specifickým obrazem historické skutečnosti. Již skutečnost, že regionální literatura byla také adresována dělnické čtenářské obci, obeznámené s reáliemi sociálních románů, zvyšuje věrohodnost tohoto pramene. Jako historik si uvědomuji césuru mezi prameny úřední povahy a beletrií: Krásná literatura je limitovaným zdrojem informací, ve vhodné kombinaci s pamětnickými výpověďmi a tiskem však umožňuje rekonstrukci každodenního života a životních stereotypů. Beletrie může přinést cenná svědectví o bydlení a bytové kultuře v koloniích a kasárnách, může osvětlit napjaté rodinné vztahy a detailně vykreslit chod domácnosti penzistů a vdov se sirotky. Umožňuje získat informace o odívání, stravě, vzdělávání, zábavě, trávení volného času i o lidech na okraji společnosti.

Součástí mé rigorózní²² a disertační práce²³ a předpokladem dalšího studia je i pokus o typologii a chronologii dělnického bydlení v českých zemích, o které se pokouším na základě publikovaných a bohužel nerovnoměrných sond. Rekapituluji sice společensky a vědecky relevantní a aktuální téma, stěží se však mohu opřít o novější výsledky bádání. Předcházející desetiletí nepřinesla potřebnou a v domácích poměrech tak zajímavou sumarizující práci o bydlení dělnictva v českých zemích (připravovaná monografie o českém dělnictvu zcela pomíjela nejprůmyslovější regiony Moravy a Slezska – brněnskou a ostravskou průmyslovou oblast), takže jsem byl odkázán na stati v monografiích a kvalitativně rozdílné sondy v celostátních a regionálních periodicech. Pro potřeby výzkumu jsem postrádal hlubší sondy do bytových poměrů sklářského, potravinářského a stavebního dělnictva. Dělnické kolonie tak v českých zemích zůstanou nadále spjaty především s odvětvími těžkého průmyslu, čemuž odpovídá i dlouhodobý nezájem o jiné než hornické, hutnické nebo strojírenské kolonie.

Obsáhlá pasáž mé disertační práce o dělnických koloniích v českých zemích a na Ostravsku sledovala celou škálu témat: Věnoval jsem se koloniím coby specifickým útvarům sídelním,

²¹ BALCAR, E.: Mých vzpomínek část I–IX, Ostravský deník 1920 (č. 112–116, 118–120, 122–125, 136–137, 139–143, 150–153, 155, 170–171, 173–177) a 1921 (č. 111–112, 114, 116–121).

²² JEMELKA, M.: *Na Šalomouně. Společnost a každodenní život v největší moravskoostravské hornické kolonii (1890–1938)*. Rkp. rigorózní práce, FF OU, Ostrava 2005, 183s.

²³ JEMELKA, M.: *Obyvatelstvo ostravských dělnických kolonií (1850–1950)*. Rkp. disertační práce, FF OU, Ostrava 2005, 270s.

demografickým a sociálním, hledal jsem evropské vzory pro domácí kolonie, pokusil se o typologii sídlišť (kolonie v tradičních průmyslových centrech, sklářské, textilní, obuvnické, hornické, hutnické a nouzové kolonie), ale pochopitelně nejvíce míst jsem věnoval koloniím Ostravské průmyslové aglomerace. Formou exkurzů jsem řešil otázky kvality a bytového standardu kolonií i ústřední problém, proč a s jakými vyhlídkami byly kolonie vůbec stavěny.

V podstatě lze říci, že v českých zemích se objevovaly tři typy dělnických kolonií – závodní, soukromé a nouzové, od nichž je třeba odlišovat tzv. kolonie dělnických rodinných domků, které jsou sice často soubory identických dělnických obydlí, byly ale budovány individuálně, netvořily jednotky ve smyslu demografického nebo sociokulturním, a hlavně se nedrželo o soubory nájemních domů. V domácích i středoevropských poměrech ojedinělý je podíl dělnických kolonií Ostravské průmyslové aglomerace na bytovém fondu a podobě celého regionu, v němž vysoká koncentrace obyvatel v koloniích a kasárnách koresponduje s extrémní koncentrací průmyslových závodů. Právě na Ostravsku vedlo masové rozšíření dělnických kolonií k rozvinutí specifického mediteránního způsobu života.

Většina kolonií vznikala před vznikem ČSR na pravidelném ulicovém půdorysu, nerespektujícím okolní zástavbu, natož aby sledoval vypsélou urbanistickou koncepci. Vedle několika předválečných výjimek (např. kolonie Starý Borek v Trinci) představuje ojedinělý pokus o začlenění dělnické bytové výstavby do širšího sídelního celku jen koncepce Nových Vítovic. Z řady úspěšných meziválečných realizací, ovlivněných zahradními městy a architektonickou a urbanistickou avantgardou (Zlín, Jubilejní kolonie v Ostravě-Zábřehu), se bohužel vědomě nepoučili socialističtí urbanisté a po druhé světové válce i na našem území zvítězily industriální a kolektivní formy bydlení v anonymních panelových domech.

Pominu-li nejstarší dělnickou kolonii rakouských zemí, brněnskou Mezírku neboli Šmálku (1780–1786), vznikala nejstarší dělnická sídliště českých zemí hlavně kolem roku 1850, kdy se na Ostravsku, Kladensku a Rosicku-Oslavansku začalo s výstavbou hornických kolonií, tvořených na rozdíl od brněnské Červené uličky s jednorodinnými kotážemi delšími obytnými bloky kasárenského typu. Dělnické kolonie se v českých zemích stavěly hlavně v 70. a 80. letech 19. století, na Ostravsku kulminovala výstavba hornických osad v letech 1880–1910 a většina hutnických kolonií byla postavena přibližně ve stejném období.

Dělnické kolonie Ostravské průmyslové aglomerace zaujímají mezi domácími koloniemi výjimečné postavení z několika důvodů: Předně na Ostravsku přistoupily důlní podniky k řešení bytové otázky zaměstnanců brzy (již před rokem 1850); dělnická výstavba v regionu prošla mnoha fázemi od počátečního váhání mezi kasárenským a kotážovým systémem až k brzkému vytvoření kompromisního typu čtyřbytového přízemního domu se samostatnými vchody do bytů; na Ostravsku našlo v domácích podmínkách nebývalé množství zaměstnanců střechu nad hlavou v závodních bytech a hromadných ubytovnách; v neposlední řadě dělnická výstavba Vítkovických železáren představuje přes jisté nedostatky jednoznačně nejkvalitnější řešení bytové otázky v českých zemích před první světovou válkou. Přes zdokonalující se úroveň bytového fondu důlních závodů Ostravsko-karvinského revíru mělo bydlení v hutních koloniích Vítkovických železáren nebo v Bohumině řadu předností.

Integrální součástí mého dosavadního výzkumu je zájem o problematiku populačního vývoje ostravských dělnických kolonií. Mezi dělnickými koloniemi Ostravska, českomoravských revírů, ale i Porúří a Hornoslezské průmyslové aglomerace existuje v populačním vývoji

až překvapivě množství podobnosti a spojnic: Pracovní síly se ve všech regionech po brzkém vyčerpání domácích zdrojů rekrutovaly z širšího agrárního zázemí a následně ze vzdálených (opět zemědělských) oblastí, ležících často za hranicemi regionů, nebo dokonce státních útvarů. Jelikož naprostá většina uhelných revírů vznikla v původně agrárních regionech a noví pracovníci přicházeli ze zemědělských oblastí, patří dlouhodobá fixace populačních vzorů chování přejatých z agrárního prostředí k významným znakům hornických oblastí: Brzké osamostatňování dětí a z toho vyplývající rané sňatky, nedostatek pracovních příležitostí pro ženy a inklinace k vytváření tzv. regionálních grup s podobnými populačními a socializačními modely dlouhodobě bránily prosazení všeobecného trendu ke snižování počtu dětí. Zásadní populační a sociální determinantou dělnických kolonií bez ohledu na jejich umístění bylo řešení ubytování svobodných a ženatých dělníků bez rodin. S masovou výstavbou kasáren pro hornictvo se na Ostravsku, v Horním Slezsku i v Porúří začalo v 90. letech 19. století, tedy až v době, kdy hutní podniky spravovaly již řadu nocleháren. Hutní závody na rozdíl od důlních podniků řešily bytovou otázku svých zaměstnanců brzkou paralelní výstavbou dělnických domů a nocleháren; podnikatelé v kamenouhelném průmyslu naopak dlouho profitovali z ubytovávání zaměstnanců bez rodin v domácnostech obyvatel kolonií.

Dramatický průběh integrace imigrantů do městského společenství, minimální zastoupení domácího obyvatelstva v koloniích, extrémní maskulinita i po první světové válce, převaha dětí a střední generace, svobodných mužů a vdaných nebo ovdovělých žen mezi obyvateli, nedostatek rezistence imigrantů proti jazykové a národnostní asimilaci, religiózní a socioprofesionální homogenita osad s relativně nízkou ekonomickou aktivitou obyvatel, problém dětské práce a nízké zaměstnanosti žen, početné domácnosti, negativní fenomén noclehářství a podnájemnictví – to jsou znaky, společné obyvatelstvu dělnických kolonií na Ostravsku, Horním Slezsku i v Porúří, ale i pro populaci hornických i hutnických osad.

Přinejmenším na Ostravsku byl dlouho opomíjenou kapitolou v životě dělnických kolonií jejich společenský, spolkový a politický život. Od začátku mého výzkumu jsem směřoval k řešení a snad i k částečnému objasnění tohoto nedoceněného fenoménu. S výjimkou O. Skalníkové²⁴ se badatelé k problému vyjadřovali jen v náznacích. Ocitl jsem se tak na zcela neprobádaném terénu. V disertační práci, monografii *Na kolonii* i publikovaných statích jsem se věnoval roli školských (závodní mateřská a obecná škola, měšťanská škola) a vzdělávacích zařízení (knihovna) v koloniích v procesu socializace, významu církevních institucí a náboženských společností v každodenním životě a představách obyvatel (salesiánská oratoř a kostel sv. Josefa), procesu zkvalitňování institucí občanské vybavenosti v koloniích a významu živnosti a vedlejších zaměstnání v orientaci kolonií na okolí. Neopomenul jsem místa odpočinku a volného času. Pro mne samotného byly překvapivé výsledky studia spolkového života v Šalomounské kolonii (ochotnický divadelní spolek Probuzení, Sdružení socialistických bezvěrců) a stranou mého zájmu nezůstaly ani odborové a politické organizace v dělnických koloniích (zastoupení a kandidáti jednotlivých politických uskupení v kolonii).

---

²⁴ SKALNÍKOVÁ, O.: Vliv politických názorů na diferenciaci společenského života dělnické lokality v období I. republiky. (Na příkladu hornických kolonií na Ostravsku). In: Dělnictvo v lokální společnosti. Zpravodaj koordinované sítě vědeckých informací pro etnografii a folkloristiku 1982, č. 5, s. 74–82.

Novou kapitolu ve výzkumu jsem otevřel obsáhlou pasáží s názvem *Konstanty každodenního života*. V této části disertace a monografie se vyjadřuji k roli prostoru a času ve vnímání obyvatel kolonií (vymezení, komunikační možnosti a činnosti v prostoru; každodennost – volný čas – rytmus dne, týdne a roku). Pokouším se zachytit Šalomounskou kolonii očima dětí a dospívajících (hry, socializace dětí, život na ulici a v přírodě, sexualita), mužů (patriarchální tvář kolonií), dívek a žen (ženská práce, postavení ženy a matky, role vdov), ale i starých lidí, coby nositelů sousedských vazeb. V kapitolách *Zvyky a rodinné slavnosti v dělnických koloniích* a *Strava a oblékání* jsem mohl při využití pamětnických vyprávění navázat na starší etnografické výzkumy. Zato kapitola o patologických jevech v koloniích sice otvírala všeobecně známé téma drobné kriminality, sebevražd, prostitute a alkoholismu, mohla se ale opírat jen o fragmentální pramennou bázi, pomínu-li denní tisk, beletrii a paměti. Dosavadní výzkum každodennosti jsem uzavřel odlehčenou, ale nezbytnou kapitolou o postavách a postavičkách kolonií (legionáři, salesiáni, bezvěrci, karbaníci, „chachaři“).

Za dobu své existence prošly hornické a hutnické kolonie Ostravska několika stadii vývoje, jejichž ústředními determinantami byly navzájem související změny bytových a populačních poměrů:

a) období od poloviny 19. století do konce 60. let 19. století:

Úvodní periodu poznamenalo experimentování s řešením ubytování pracovních sil v hornictví: Těžířstva tápala mezi kotážovým systémem a činžovními domy kasárenského typu, aby se nakonec přiklonila ke kompromisnímu řešení v podobě čtyřrodinné kotáže. Dělnická výstavba se realizovala výhradně v hornictví a v západní části Ostravské průmyslové oblasti, kde vznikající dělnické kolonie koncentrovaly řadu extrémních populačních a sociálních jevů. Situováním v blízkosti surovinových zdrojů mimo zastavěná území obcí byla sídliště odsouzena k nízkému společenskému statutu a renomé.

b) období od počátku 70. do konce 80. let 19. století:

Pro toto období, během něhož byla zprovozněna tisícíhlavá hornická sídliště a první hutnické kolonie a jehož závěr datuji zahájením masové výstavby hornických nocleháren, je charakteristické maximální využívání bytového fondu (pronajimateli i podnájemníky) s vysokým stupněm zbydlenosti na byt a dům. Dělnické kolonie Ostravy i celé průmyslové aglomerace byly nestabilními a teprve se formujícími společenstvími se značným počtem fluktujících osob, extrémně vysokou maskulinitou a narušenou strukturou populace v kategoriích věku a rodinného stavu. Koloniemi procházející desítky mužů, kteří se přechodně ubytovávali v domácnostech jako podnájemníci nebo nocležníci. Mezi nocleháři dominovali Haličané a přítomnost velkého počtu permanentně se stěhujících osob na nízkém stupni kulturní úrovně nepřispívala ke stabilizaci rodinných a bytových poměrů. Nejen v této periodě bylo pro kolonie typické komplikované postavení dětí a žen. Uvedené jevy neumožňovaly rozvinutí sociálních vazeb mezi obyvateli osad a vytvoření systému sociální kontroly, čehož nejviditelnějším projevem byla zvýšená kriminalita a napjaté rodinné poměry.

c) období od počátku 90. let 19. století do začátku první světové války:

Třetí perioda je vymezena zprovozněním prvních hromadných ubytoven a publikací prvních ze série zákonů na ochranu podnájemníků v závodních bytech. Opakující se epidemie v závodních osadách (hlavně v roce 1894) a snaha civilizovat a kontrolovat mladé dělnické kádry vyvolaly u

správy Vítkovických kamenouhelných dolů opožděný tlak na svobodné a ženaté horníky bez rodin, aby se ubytovali v kasárnách a nikoliv jako dosud v rodinách. Mezi léty 1900–1910 došlo k výraznému omezení noclehářství, které dosud zatěžovalo domácnosti i bytový fond sídlišť, z kvalitňovaný v letech kolem první světové války výstavbou nových, prostornějších bytů s dvojnásobnou užitnou plochou v dvoupodlažních osmírodinných domech. Eliminace noclehářství, tlak závodů na maximální využití nocleháren a z kvalitňování bytových poměrů vedly ke stabilizaci dělnických společenství, která stále neztrácela ráz progresivní populace se silnou dětskou složkou a nízkým podílem starých osob. Devadesátá léta s sebou přinesla i rozšiřování a zdokonalování institucí občanské vybavenosti, což napomáhalo vytváření stabilizovaných společenství, v nichž se ještě před první světovou válkou vymezila úzká vrstva starousedlíků a zformovala síť sociální kontroly a vztahů, omezujících kriminalitu a charakterizujících celé meziválečné období.

d) období od první světové války do konce 40. let 20. století:

Perioda mezi válkami zastihuje kolonie jako stabilizovaná sídliště s rozvinutými sociálními vazbami a systémem sociální kontroly. Liberalizace a demokratizace společnosti umožnily rozvoj politické, spolkové, kulturní a sportovní činnosti obyvatel závodních osad, jejich populační vývoj ale začal stagnovat a obyvatelstvo stárnout. Ke změně demografických struktur a společenských poměrů rozhodně přispělo dočasné zastavení prací na mnoha dolech ve 30. letech, definitivně však odsouzení kolonií k dožití a následné demolici v letech po druhé světové válce. V meziválečném období byly završeny integrační procesy v dělnických osadách (dokládá to mj. i strukturovaný politický život). Kolonie nesrůstaly s okolím jen prostorově, ale i sociálními vazbami, jejichž nositeli byli i stále početněji zastoupení příslušníci profesí mimo kamenouhelný průmysl a hutnictví železa. Kolonie se svému okolí otevíraly spolkovou a sportovní činností, které umožňovaly překračovat rámeček sídlišť. Zlom přinesla až druhorepubliková omezení spolkového a politického života a Protektorát.

e) období od přelomu 40. a 50. let do přelomu 70. a 80. let 20. století:

Ve 30. letech se stal obecně diskutovaným problém demolice nevyhovujících hornických kolonií. Na přelomu 40. a 50. let padlo konečné rozhodnutí ponechat hornické kolonie na dožití důchodcům nebo jako rezervuár provizorního ubytování pro mladé rodiny příchozích dělníků a postupně připravit demolice. S hutními koloniemi se pro vyšší bytový standard a integrálnější začlenění do městského areálu Vítkovic počítalo ještě pro několik desetiletí, takže většina z nich stojí dosud. Po roce 1945 se řada dělnických sídlišť definitivně stala koloniemi důchodců, imigrantů za prací a Romů. Ačkoliv byla v 50. a 60. letech většina novějších domů plynofikována a došlo na rekonstrukci sociálních zařízení, začalo se v 50. letech s prvními demolicemi. Zdokonalující se úroveň občanské vybavenosti byla jen rubem postupného rozpadu dlouhodobě vytvářených sociálních vztahů, lokální sousedství ochabovalo s vymíráním starousedlíků a s dočasným příchodem mladých dělnických rodin – osady s bohatými komunikačními vazbami nahradila anonymní panelové sídliště.

Vlastní výzkum přinesl od roku 2003 řadu, v mnoha ohledech reprezentativních výsledků, bez nichž se nebudu moci obejít ani v následujících letech.²⁵ Přestože by se mohlo zdát, že výzkum je v hlavních oblastech uzavřen a nelze se v budoucnosti vyhnout opakování již řečeného, opak je pravdou. Výzkum dělnických kolonií Ostravska, který by měl přinést modelové výsledky a vzory i pro další oblasti českých zemí, se nepohybuje v kruhu, ale spíše ve spirále:

Se studenty 1. ročníku katedry pozemního stavitelství VŠB-TU Ostrava jsem v loňském roce zahájil projekt stavebně architektonického a urbanistického výzkumu ostravských dělnických kolonií, který by měl nejen shromáždit informace o stavebně historickém vývoji dosud nezpracovaných kolonií (kolonie Elektrárny Třebovice, závodní osada dnešních Moravských chemických závodů ad.), ale měl by studenty i širokou veřejnost přivést k diskusi nad jejich urbanistickou hodnotou a alternativami revitalizace. Dlouhá léta je voláno po zpracování tématu *Dělnické kolonie optikou krásné literatury*, na němž právě v současnosti pracuji. Dělnické kolonie nejen na Ostravsku jsou nepředstavitelné bez servisu, který těmto osadám poskytovali židovští živnostníci nebo lékaři. Na Ostravsku je toto téma v podstatě neotevřeno a hodlám se mu věnovat na příkladu hostinského a obchodníka ze Šalomounské kolonie v Moravské Ostravě.²⁶ Rád bych přispěl k zodpovězení otázky, zda byl vztah majority v koloniích k židovské minoritě na okrajích kolonií spíše symbiotický, nebo parazitický, jak byl oběma stranami chápán a jak se vzájemné vztahy vyvíjely. Dalším z mnoha nezpracovaných témat je religiozita dělnictva, resp. obyvatel dělnických kolonií, její podoba a funkce a s tím související problém ateistické propagandy a bezvěreckého hnutí nejen v letech kolem první světové války. Konečně důkladnou analýzou volebních výsledků v koloniích a jejich komparací s výsledky pro tzv. Velkou Ostravu lze ukázat i na politické rozdíly mezi jednotlivými dělnickými lokalitami.

---

²⁵ JEMELKA, M.: Na kolonii. Život v hornické kolonii dolu Šalomoun v Moravské Ostravě do začátku socialistické urbanizace. VŠB-TUO, Ostrava 2007, 230 s.

Týž: *Hornická žena*. In: Myška, M. – Zářický, A. (eds.), *Člověk v Ostravě v XIX. století*, Universitas Ostraviensis, Ostrava 2007, s. 233–239, 256.

Týž: *Horník* (společně s M. Myškou). In: Myška, M. – Zářický, A. (eds.), *Člověk v Ostravě v XIX. století*, Universitas Ostraviensis, Ostrava 2007, s. 49–64, 244–245.

Týž: *Komparativní výzkum dělnických sídlišť českého a polského Slezska*. In: Czapliński, Marek – Dębicki, Jacek – Przerwa, Tomasz (eds.), *Śląskoznawce deficytu badawcze nauk historycznych*, Sborník z konference ve Wrocławu konané ve dnech 25.–26.9.2007, Wrocław 2007, s. 142–144.

Týž: *Padesát let polského studia bydlení a života v dělnických sídlišťích hornoslezské průmyslové aglomerace*. In: *Slezský sborník*, 105, 2007, č. 2, s. 133–147.

Týž: *Populace Šalomounské hornické kolonie v Moravské Ostravě (1890–1930)*. In: *Historická demografie 28/2004*, Sociologický ústav AV ČR Praha 2004, s. 157–201.

Týž: *Populační vývoj hutnické kolonie na Albertově (Verdunské) ulici ve Vítkovicích (1890–1930)*. In: *Acta Facultatis philosophicae Universitas Ostraviensis, Historica* 12/2005, s. 95–110.

Týž: *Společenský, spolkový a politický život v Šalomounské kolonii v Moravské Ostravě (1873–1945)*. In: *Ostrava. Sborník k dějinám Ostravy a Ostravska* 23. Ostrava 2007, s. 326–359.

Týž: *Stav a perspektivy výzkumu bydlení a života v dělnických sídlišťích v českých zemích a na Ostravsku*. In: *Slezský sborník*, 105, 2007, č. 1, s. 45–60.

Týž: *Stavební vývoj a bytový standard Šalomounské kolonie v Moravské Ostravě (1868–1977)*. In: *Acta Facultatis philosophicae Universitas Ostraviensis* nr. 215, *Historica* 11/2004, s. 69–85.

²⁶ JEMELKA, M.: „U Hasa“. *Hospoda Leopolda a Adolfa Haasových u Šalomounské kolonie v Moravské Ostravě*. In: *Vlastivědné listy* 2008, č. 1 (v tisku).

Závěrem bych se rád zmínil o připravované antologii pamětnických vyprávění obyvatel ostravských hornických kolonií z různých městských čtvrtí a z různých generací (od roku 1880). V současnosti pracuji na sbírce s pracovním názvem *Lidé z kolonií vyprávějí své dějiny*, která by měla obsahovat soubor již publikovaných, nebo většinou nově sebraných vzpomínek a pamětnických vyprávění, získaných z nejrůznějších zdrojů. O takto shromážděný vědecký materiál se budou moci opírat badatelé nejen na Ostravsku a nejen v naší generaci. Doufám, že v následujícím roce budu schopen členům *Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny* tuto antologii společně s dalšími publikovanými výstupy prezentovat.

* * *

N A Š E P O Z V Á N K A

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti
Historický ústav AV ČR
Ústav českých dějin FF UK Praha

pořádají ve dnech **14. a 15. května** v Uherském Hradišti
mezinárodní vědeckou konferenci

AGRÁRNÍ STRANY VE VLÁDNÍCH A SAMOSPRÁVNÝCH STRUKTURÁCH MEZI SVĚTOVÝMI VÁLKAMI.

Tradiční „agraristické bienále“ se odehrává v přátelské prostředí Slováckého muzea. Již nyní je na ně přihlášena zhruba čtvrtstovka referátů našich i zahraničních odborníků, pojednávajících proměny zvolené tematiky **v různých oblastech** Čech, Moravy, Slovenska, **dále např. v** Bulharsku, Švédsku, atd.

Své přihlášky (event. s pracovním názvem referátu) můžete ještě zaslat na adresu: PhDr. Blanka Rašticová, Slovácké muzeum, Smetanovy sady 179, 686 01 Uherské Hradiště. E-mail: blanka.rasticova@slovackemuzeum.cz

* * *

Historický ústav AV ČR, v.v.i.
ve spolupráci s
Nadáním Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových

pořádá mezinárodní vědeckou konferenci s názvem

„KOLEKTIVNÍ A INDIVIDUÁLNÍ MECENÁŠTVO A KULTURA VEŘEJNÉHO DARU V OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI“.

Prestížní konference, pořádaná u příležitosti stého výročí úmrtí Josefa Hlávky, se bude konat v reprezentativních prostorách pražské vily Lanna **ve dnech 27. – 29. května 2008.**

Vzhledem k očekávané zahraniční účasti budou jednacím jazyky konference hlavně **angličtina a němčina.**

Konference si klade za cíl podrobněji analyzovat nejrůznější formy a podoby mecenáctva (jak individuálního, tak kolektivního, ale třeba i zemského, státního či institucionálního) a jejich funkce a role při formování národní občanské společnosti.

Organizátoři již nyní registrují více než čtyři desítky referátů od nás i ze zahraničí. Možnost dalších přihlášek je proto již jen omezená. O formuláře pro pasivní účast na konferenci je však – v případě skutečně vážného zájmu – možné požádat na adrese sekretářky paní Jany Růžičkové, Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9; e-mail: ruzickova@hiu-cas.cz. (Pořadatelé konference si vyhrazují právo přihlášku z kapacitních, časových či jiných organizačních důvodů nepřijmout.)

* * *

Informační bulletin Společnosti pro hospodářské a sociální dějiny vydává výbor této Společnosti. Číslo 1/08 vyšlo v Praze, 2008, 16 s. - ISSN 1213-3892. Z dodaných materiálů do tisku připravili PhDr. Jan Hájek, CSc., Historický ústav AV ČR, Prosecká 76, 190 00 Praha 9 (e-mail: hajek.jan@cmail.cz) a tajemnice Společnosti Mgr. Klára Pinerová, Ústav hospodářských a sociálních dějin FF UK, nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1 (e-mail: Klara.Pinerova@seznam.cz). Na tyto adresy prosím pošlete jak příspěvky do příštích čísel IB SHSD, tak i své připomínky k jeho obsahu. Děkujeme. Redakce